

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри міжнародної економіки Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Юрченка Олександра Анатолійовича

**на дисертаційну роботу Башуцького Романа Богдановича
на тему «СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ»,**

**подану на здобуття ступеня доктор філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Національна пенсійна система виступає ключовим інструментом соціально-економічного забезпечення держави, що формує основу матеріальної стабільності громадян у старшому віці та забезпечує перерозподіл економічних ресурсів між поколіннями. Її функціонування відображає не лише рівень соціальної справедливості та здатність держави захищати найбільш вразливі категорії населення, а й загальну стійкість економічної системи, ефективність публічних фінансів і потенціал для стимулювання економічної активності. У цьому сенсі оцінка соціально-економічної ефективності пенсійної системи має багатовимірний характер і охоплює як фінансові показники, так і соціальні, демографічні та інституційні чинники.

Сучасні процеси структурних змін у економіці, демографічного старіння населення, глобальної мобільності робочої сили та цифровізації суспільства створюють нові виклики для національних пенсійних систем. Традиційні моделі солідарного перерозподілу ресурсів дедалі більше піддаються тиску зовнішніх і внутрішніх факторів, що призводить до дисбалансів між надходженнями до пенсійних фондів та виплатами пенсіонерам. Це зумовлює необхідність системного наукового підходу до оцінки ефективності пенсійної системи, який поєднує економіко-математичні методи, соціологічні оцінки та аналіз фінансової стійкості.

Соціально-економічна ефективність пенсійної системи визначається її здатністю одночасно забезпечувати гідний рівень життя пенсіонерів, стимулювати легальну зайнятість, сприяти накопиченню страхового стажу та підтримувати економічну активність населення. Ефективність також передбачає адаптивність системи до соціально-економічних змін, здатність до інтеграції нових технологій та інноваційних моделей адміністрування пенсійних ресурсів, а також довіру громадян до правил участі у системі.

Особлива увага приділяється інституційним аспектам: прозорість управління пенсійними фондами, стабільність нормативно-правового забезпечення та узгодженість державної політики у сфері пенсійного забезпечення визначають ефективність механізмів перерозподілу та стійкість системи в довгостроковій перспективі. Без цих складових навіть фінансово збалансована пенсійна система не здатна виконувати соціальну функцію та забезпечувати економічну стабільність. Наукове дослідження цієї ефективності дозволяє розробити механізми підвищення стійкості та адаптивності системи, поєднати солідарні та накопичувальні моделі, оптимізувати взаємодію між державними та приватними інститутами пенсійного забезпечення, а також забезпечити більш справедливий розподіл ресурсів.

Таким чином, комплексне дослідження соціально-економічної ефективності національної пенсійної системи має не лише теоретичне, а й практичне значення. Воно формує основу для розробки науково обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на модернізацію пенсійного забезпечення, підвищення його адаптивності до цифровізації та інклюзії, забезпечення фінансової стійкості та досягнення високого рівня соціальної справедливості в державі.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно комплексним планом науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету. Зокрема, темами «Цифрові технології для розробки та оптимізації систем управління складними економічними, соціальними і технологічними процесами в умовах новітніх викликів та загроз» (державний реєстраційний номер 0124U004994), та «Впровадження систем автоматизації бізнес-процесів підприємства» (державний реєстраційний номер 0120U04543). Де дисертантом теоретичні

положення були імплементовані до рівня конкретних методик, пропозицій щодо використання цифрових технологій для управління соціальними системами в умовах сучасних загроз.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Структура дисертаційної роботи побудована логічно та послідовно, кожен із її розділів завершується узагальнюючими висновками. Виконання поставлених завдань ґрунтується на комплексному аналізі широкого спектра джерел, що відображають як вітчизняні, так і зарубіжні наукові підходи, а також результати власних публікацій здобувача.

Рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій щодо соціально-економічної ефективності національної пенсійної системи визначається багатокomпонентним підходом до дослідження, системністю аналітичних процедур і широтою інформаційної бази. Теоретичний аналіз включав класичні концепції соціального страхування та пенсійного забезпечення, а також сучасні емпіричні дослідження, що висвітлюють стан пенсійних систем у різних країнах і їх трансформацію в умовах цифровізації та впровадження принципів соціальної інклюзії.

Наукові положення сформовано на основі системного аналізу економічних, демографічних і фіскальних детермінант пенсійної системи та застосування сучасних методів оцінки ефективності публічних фінансів. Достовірність висновків забезпечується співставленням отриманих результатів із реальними економічними показниками, порівняльним аналізом статистичних даних та практичними результатами проведених реформ, а також критичною оцінкою альтернативних моделей пенсійного забезпечення.

Розроблені рекомендації вирізняються високим рівнем практичної значущості, оскільки спираються на комплекс кількісних і якісних досліджень та враховують соціальні, економічні та інституційні аспекти функціонування пенсійної системи. Вони спрямовані на підвищення соціальної справедливості, оптимізацію співвідношення між солідарними та накопичувальними механізмами та забезпечення довгострокової фінансової стійкості системи.

Отже, наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є логічно послідовними, обґрунтованими та підтвердженими емпіричними даними, що забезпечує їхню наукову достовірність та практичну цінність для

вдосконалення та реформування національної пенсійної системи.

Структура та основні наукові результати дисертації. Дисертаційна робота вирізняється чіткою логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу та високим рівнем обґрунтованості сформульованих наукових положень. У ній здійснено системне дослідження теоретичних підходів, розроблено категоріально-понятійний апарат та використано методологічні інструменти, що дозволяють глибоко пояснити механізми формування та розвитку соціально-економічної ефективності національної пенсійної системи.

Дисертація складається з трьох розділів, кожен із яких побудований відповідно до логіки наукового дослідження та послідовно розкриває ключові аспекти соціально-економічної ефективності пенсійної системи.

Перший розділ – «Теоретико-методичні засади розвитку національної пенсійної системи» формує концептуальний та методологічний фундамент роботи. Підрозділ «Категоріальна основа розвитку пенсійних систем» окреслює базові поняття, класифікації та категоріальні підходи, що визначають сучасне розуміння пенсійного забезпечення. Підрозділ «Економічне підґрунтя формування пенсійних систем» аналізує фінансові, макроекономічні та ресурсні аспекти функціонування пенсійних механізмів, тоді як «Особливості соціальних детермінант впливу на розвиток пенсійного забезпечення» розглядає соціальні фактори, які формують ефективність і стійкість системи. Висновки цього розділу узагальнюють ключові теоретичні результати та окреслюють напрями подальших досліджень.

Другий розділ – «Аналіз ефективності національної пенсійної системи» має практично-аналітичну спрямованість. Підрозділ «Аналіз сучасного стану національної пенсійної системи» характеризує її поточний стан, виявляє проблеми та структурні дисбаланси. У підрозділі «Особливості дослідження ефективності національної пенсійної системи» розглянуто методику оцінки соціально-економічної ефективності, включно з показниками продуктивності та фінансової стабільності. Третій підрозділ – «Детермінанти національної пенсійної системи: адаптивність, стійкість, інклюзія» – аналізує ключові фактори, що визначають здатність системи адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі та забезпечувати фінансову стабільність і доступність пенсійних послуг. Висновки цього розділу формують основу для

практичних рекомендацій щодо оптимізації пенсійної системи.

Третій розділ – «Цифрова трансформація національної пенсійної системи» присвячено оцінці перспектив та практичних аспектів розвитку пенсійного забезпечення у контексті цифровізації та соціальної інклюзії. Підрозділ «Напрями розвитку пенсійного забезпечення в умовах цифрових змін» висвітлює сучасні тренди цифрової трансформації, автоматизації процесів та електронного адміністрування. У підрозділі «Концептуальні основи формування системи пенсійного забезпечення під впливом цифровізації та інклюзії» розглядаються теоретико-методологічні підходи інтеграції цифрових технологій у пенсійну систему, а «Емпірична реалізація економіко-математичної моделі соціально-економічного конфлікту в умовах цифровізації» демонструє практичну оцінку впливу цифрових змін на ефективність системи.

Таким чином, структура дисертаційної роботи відображає поступовий перехід від теоретичних засад до аналітичної оцінки та практичної реалізації інновацій, що забезпечує комплексний підхід до вивчення соціально-економічної ефективності національної пенсійної системи та створює підґрунтя для науково обґрунтованих рекомендацій щодо її вдосконалення.

Відповідно до мети, завдань та логіки дослідження визначено структуру роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації викладено на 270 сторінках (у тому числі основний текст – на 216 сторінках). Робота містить 10 рисунків та 47 таблиць, список використаних джерел налічує 223 найменувань.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації. Ознайомлення зі змістом дослідження дало змогу виокремити елементи наукової новизни у сформульованих авторкою положеннях дисертаційної роботи, серед яких найбільший науковий інтерес становлять наступні:

вперше: розроблено механізм оцінювання соціально-економічної ефективності пенсійної системи з урахуванням поведінкових, демографічних та цифрових факторів на основі економіко-математичного моделювання та сценарного аналізу.

удосконалено: систему детермінант розвитку національної пенсійної системи, яку, на відміну від традиційних класифікацій, розширено за рахунок

цифрових та соціально-інклюзивних факторів; концептуальні засади модернізації національної пенсійної системи, які, на відміну від наявних концепцій, базуються на гібридній моделі, що інтегрує солідарні та накопичувальні механізми з цифровими інструментами управління та дозволяє підвищити соціально-економічну ефективність функціонування пенсійної системи; методичний підхід до оцінювання соціально-економічної ефективності пенсійної системи, який, на відміну від існуючих методик, інтегрує фінансові, демографічні, поведінкові та цифрові чинники і передбачає використання сценарного моделювання для кількісної оцінки наслідків альтернативних напрямів пенсійної політики.

набули подальшого розвитку: теоретичні положення щодо трактування національної пенсійної системи, які, на відміну від класичних підходів, інтерпретують її як відкриту соціально-економічну систему конфліктного типу, у якій соціально-економічний конфлікт між ключовими групами інтересів виконує адаптаційну та регулятивну функцію; методичні підходи до оцінювання ефективності недержавного пенсійного забезпечення, які, на відміну від існуючих оцінок, базуються на сценарному моделюванні динаміки активів недержавних пенсійних фондів та їх впливу на коефіцієнт заміщення; - інструментарій сценарного аналізу пенсійної політики, який, на відміну від існуючих аналітичних підходів, дозволяє оцінювати траєкторії зміни соціально-економічної напруженості залежно від параметрів фіскальної, соціальної та цифрової політики.

Практична цінність результатів дослідження. Результати дослідження знайшли практичне застосування у діяльності: ПрАТ «МетЛайф» у рамках удосконалення підходів до аналізу та розвитку недержавного пенсійного забезпечення (Довідка №93-В від 27.11.2025 р.); Головного управління Пенсійного фонду України у Тернопільській області у рамках цифрової трансформації пенсійної системи (Довідка №1900-06-01/57076 від 10.12.2025 р.). Основні методологічні положення та результати дисертаційної роботи, що становлять наукову новизну, використовуються у навчальному процесі факультету комп'ютерних інформаційних технологій Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін «Цифрові технології в бізнесі», «Цифрова економіка», «Управління

конфліктами» (Довідка №12622/2792 від 01.12.2025 р.).

Аналіз публікацій автора за темою дисертаційного дослідження. Основні результати дисертаційної роботи опубліковані у 9 наукових працях загальним обсягом 6,02 д.а. (особисто автору належить 5,4 д.а.), зокрема 5 статей у наукових періодичних виданнях; 4 праці апробаційного характеру – у збірниках матеріалів доповідей на конференціях.

Відсутність академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації у дисертаційній роботі. На основі ознайомлення з положеннями дисертаційної роботи, проведеними розрахунками та вихідними даними, а також аналізу результатів застосування запропонованих алгоритмів і офіційної статистичної інформації, можна констатувати відсутність будь-яких ознак фальсифікації чи фабрикації наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. Автор надав довідку Західноукраїнського національного університету щодо результатів перевірки рукопису на академічний плагіат, згідно з якою проведена перевірка за допомогою програмного засобу StrikePlagiarism.com підтвердила високий рівень унікальності тексту. Відповідність цитат і запозичень загальноприйнятим науковим нормам підтверджена правильним оформленням посилань на використані джерела та обґрунтованим застосуванням термінології.

Дискусійні положення та зауваження до роботи. Оцінюючи дисертаційну роботу Башуцького Р. Б., яка виконана на достатньо високому науковому рівні, відзначаючи її цілісність та завершеність, слід висловити деякі зауваження, які відносяться до дискусійних питань та побажань:

1. Розроблений механізм оцінювання соціально-економічної ефективності пенсійної системи з урахуванням поведінкових, демографічних та цифрових факторів є безумовно актуальним. Проте в роботі недостатньо чітко окреслено, у чому саме полягає принципова відмінність запропонованого механізму від наявних у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях моделей, що також використовують економіко-математичне та сценарне моделювання. Це дещо ускладнює ідентифікацію рівня «вперше» та потребує більш чіткого порівняльного аналізу з відомими підходами.

2. Розширення переліку детермінант за рахунок цифрових та соціально-інклюзивних факторів є логічним і відповідає сучасним тенденціям розвитку соціальної політики. Водночас доцільно було б глибше обґрунтувати ієрархію

цих факторів та їх відносну вагомість у загальній системі детермінант, оскільки нині вони подані переважно на концептуальному рівні.

3. У підрозділі 2.2 обґрунтовано поетапність запровадження другого рівня (“softstart”). При цьому зауважимо, що не задано конкретний дизайн старту: траєкторія ставки внеску по роках, охоплення (вікові когорти/сектори), модель адміністрування та джерело покриття перехідного дефіциту. Доцільним було б подати 1–2 сценарії запуску з чітким календарем параметрів і оцінкою перехідної вартості. (с. 117–118)

4. Запропонована гібридна модель, що інтегрує солідарні й накопичувальні механізми з цифровими інструментами управління, загалом відповідає світовій практиці реформування пенсійних систем. У цьому контексті новизна результату потребує більш чіткого акценту саме на унікальних елементах цифрового управління та механізмах їх практичної імплементації, оскільки ідея гібридності як такої вже достатньо широко представлена в наукових дослідженнях.

5. У підрозділі 2.2 у табл. 2.10 подано показники НПФ, а на рис. 2.2 — структуру портфелів. При цьому зауважимо, що для оцінки ефективності НПФ бракує ключових характеристик: дохідність (номінальна/реальна), комісії/витрати, ризик / волатильність, а також коментаря, як концентрація в ОВДП впливає на довгострокову адекватність виплат. Доцільним було б доповнити аналіз хоча б агрегованими показниками “дохідність–витрати–ризик” за 2020–2024 рр. (с. 119, табл. 2.10; с. 120, рис. 2.2)

Наведені дискусійні зауваження не зменшують високої оцінки дисертаційного дослідження Башуцького Р.Б. і не впливають на його наукову та практичну значущість. Зазначені рекомендації спрямовані на те, щоб звернути увагу автора на окремі аспекти проблеми, які потребують додаткового дослідження.

Наукові положення, висновки та рекомендації роботи мають належне теоретичне, методологічне та емпіричне підґрунтя. Це зумовлено широким колом проаналізованих джерел, апробацією отриманих результатів на науково-практичних конференціях та використанням сучасних методів дослідження, що забезпечує надійність та обґрунтованість отриманих висновків.

Загальний висновок

Тема дисертації відображає актуальні наукові проблеми, а її зміст вирізняється чіткою структурою, логічністю та послідовністю викладу матеріалу. Отримані наукові результати комплексно вирішують визначену дослідженням проблему та мають значну наукову цінність. Робота виконана українською мовою та оформлена відповідно до чинних нормативних вимог, встановлених Міністерством освіти і науки України. Зміст дисертації повністю відповідає заявленій темі та спеціальності 051 «Економіка» у межах галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Дисертаційна робота «Соціально-економічна ефективність національної пенсійної системи» повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р.№40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р.№44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

На основі представленого дослідження, автор дисертаційної роботи Башуцький Роман Богданович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки).

Офіційний опонент:

доцент кафедри міжнародної економіки

Київського столичного університету

імені Бориса Грінченка

кандидат економічних наук, доцент

Олександр ЮРЧЕНКО

